

MAGYARORSZÁG
NEMZETI ATLASZA
KIEGÉSZÍTŐ LAPJAI
1. FÜZET

NATIONAL ATLAS OF
HUNGARY
SUPPLEMENTARY MAP
LIFT-OUT SERIES
PART ONE

BUDAPEST
1994

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA

KIEGÉSZÍTŐ LAPJAI

NATIONAL ATLAS OF HUNGARY

SUPPLEMENTARY MAP LIFT-OUT SERIES

Készült a
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
FÖLDRAJZTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZETÉBEN
Research, map compilation and design by the
GEOGRAPHICAL RESEARCH INSTITUTE
HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG / EDITORIAL BOARD

Elnök / Chairman: PÉCSI Márton
BASSA László, BECSEI József, BERÉNYI István, DÖVÉNYI Zoltán, IVÁN László, KERESZTESI Zoltán,
KOCSIS Károly, KOVÁCS Zoltán, MAROSI Sándor, SOMOGYI Sándor, TINER Tibor

A számítógépes térképszerkesztést végezte / Computer aided map design by
KERESZTESI Zoltán
FARKAS Zoltán

Kiadja / Published by the
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
FÖLDRAJZTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET
GEOGRAPHICAL RESEARCH INSTITUTE
HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
A kiadásért felel / Director: BERÉNYI István

Sokszorosította / Printed by the
KARTOGRÁFIA Kft. / CARTOGRAPHIA Co. Ltd.
Felelős vezető / Director: PAPP-VÁRY Árpád

AJÁNLÁS

Magyarország Nemzeti Atlaszának első kiadása 1967-ben jelent meg, s az országnak főként az 1960-as évekre jellemző természeti adottságairól, gazdasági és társadalmi viszonyairól, termeléséről és kulturális életéről tartalmazott térképes és szöveges információt.

Mind a térképek, mind a magyarázók — a szelektív statisztikai adatszolgáltatás és a halmozott adatok térképen való ábrázolásának részleges tilalma miatt — csak korlátozott tájékoztatást nyújthattak.

Az MNA második kiadása (1989) az elsőhöz viszonyítva több mint kétszeres tartalommal, főként az 1980-as évek adatbázisára támaszkodva, ill. a megelőző két évtized változásairól nyújtott részletesebb térképes és szöveges tájékoztatást. Bár az atlasz második kiadásakor a térképlapok tematikai megválasztásához, számos gazdasági ágazat helyzetét országosan bemutató térképekhez az adatbeszerzés már jóval kevésbé volt korlátozva, ill. a titkosítás köre szűkebbé vált, a gazdaság és a társadalom bizonyos szektorairól az adatok hiányoztak. E körülmények és nehézségek a második kiadás gazdagabb tematikus tartalmának összeállítására és kimunkálására is rányomták a bélyegüket. Mégis, mivel a térképlapok sorozatának szöveges magyarázója az 1980-as évek legvégén készült, ill. fejeződött be, az akkor kibontakozóban lévő kritikai légkörben lehetővé, sőt szükség-szerűvé vált, hogy a térképsorozatok szöveges részében az ország természeti és tágabb értelemben vett társadalmi földrajzi környezeti változásait nem csupán egyértelmű pozitív fejlődésnek értelmezzék. Bizonyos kritikai értékelést kapott többek között az ún. szocialista iparosítás, a megelőző évtizedek mezőgazdasági és településfejlesztési politikája.

A nemzeti atlasz második kiadását a tudományos és a szélesebb közvélemény egyaránt kedvezően fogadta és az atlaszmű szerkesztőbizottságának tagjai kiemelkedő tudományos eredményekért járó állami kitüntetésben részesültek: 1990-ben Széchenyi-díjat kaptak.

Az MNA második kiadása több tekintetben kiegészítésre és újabb kiigazításra szorult, azon túlmenően, hogy időközben megtörtént az 1990. évi népszámlálás, amely népmozgalmi és más adatbázisának térképi feldolgozása már nagyon időszerűvé vált. A közelmúlt és a jelen gyökeres társadalmi és gazdasági változásai mind hazánkban, mind számos környező (egykori szocialista) országban, arra indította a korábbi kiadású Atlasz szerkesztéséért felelős Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézete (MTA FKI) alkotói munkaközösségét, hogy új, kiegészítő térképfüzetekben tegye közzé a legfontosabb változásokat. Ezúttal nem egy átfogó nemzeti atlasz kiadása a cél, hanem az, hogy a tematikus térképek folyamatos elkészítésével és megjelentetésével gyorsabb és pontosabb tájékoztatást tudjunk adni hazánk földrajzi környezete tényezőinek jelentősebb változásairól. Párhuzamosan megindult a nemzeti atlasz számítógépes adatbázisának kialakítása: jelen térképfüzet lapjai számítógép segítségével készültek (ARC/INFO program).

DEDICATION

The maps and explanatory texts of the first edition of the National Atlas of Hungary in 1967 focussed on the natural conditions, socio-economic pattern, production sphere and cultural background that were typical of the country in the 1960s.

Both the maps and explanatory notes failed to provide complete information because at that time a major part of the statistical data sets were of confidential character and there were restrictions on mapping the aggregated data on production.

The second edition of the National Atlas (1989) which provided information on the situation in the 1980s based on changes that had taken place during the preceding two decades, offered a more detailed picture and doubled its contents in comparison with the first atlas. Although by this time the data acquisition had been gradually made easier and the number of confidential topics were reduced and this had therefore contributed greatly to a more flexible selection of thematic maps published in this edition, some social phenomena and economic sectors still could not be shown due to the lack of data. These circumstances and difficulties encumbered the compilation and design of the second edition. Nevertheless, since the explanatory notes were completed by the end of the 1980s already in an atmosphere of criticism and a growing demand for socio-economic transformation, changes in the geographical environment were not evaluated as unambiguously positive. Some criticism was addressed, for instance, the so-called socialist industrialization, the collectivization in far-ming and the effects of regional development policy during the previous decades.

The second edition of the National Atlas was highly appreciated by the scientific community and by the wider public and members of the Editorial Board were awarded by Széchenyi Prize, a state award for outstanding scientific contributions in 1990.

The data sets provided by the national census of 1990 has been a source for the preparation of supplementary map sheets with explanations as far as the population and demographic and other trends are concerned. Also the dramatic political changes that have taken place during the past five years in the post-communist Central and Eastern Europe in general and in Hungary in particular pushed the updating of the National Atlas of Hungary to reflect the most relevant features of the progressing socio-economic transition. The Editorial Board of the Atlas based on the workshop within the Geographical Research Institute Hungarian Academy of Sciences that was responsible for the second edition has launched a venture to publish the present booklet. This volume of supplements is not intended as a comprehensive piece of work but should be considered as an initial effort to provide up-to-date information on the relevant changes in the components of the geographical environment of Hungary and its surroundings. At the same time creation of a computer data base for the National Atlas is under way and the present booklet is the result of computer aided mapping (ARC/INFO).

1. FÜZET / PART ONE

TARTALOM / CONTENTS:

Magyarország és szomszédsága etnikai térképe / Ethnic map of Hungary and its surroundings

Közigazgatás / Administrative divisions, 1994

RÖVIDESEN MEGJELENIK / IN PRESS:

2. FÜZET / PART TWO

TARTALOM / CONTENTS:

Népmozgalom / Population and demographic trends, 1980-1989

Parlamenti választások / Parliamentary elections, 1990 és/and 1994

ELŐKÉSZÜLETBEN / IN PREPARATION:

Nemzetközi vándorlás / International migration, 1980-1992

Budapest, 1970-1990

Személyi jövedelemadó és helyi adók / Personal income tax and local rates, 1992

Közlekedés és hírközlés / Transport and telecommunications, 1992

Foglalkoztatottság / Labour participation, 1990-1994

Légszennyező anyagok kibocsátása / Emission of air pollutants, 1990

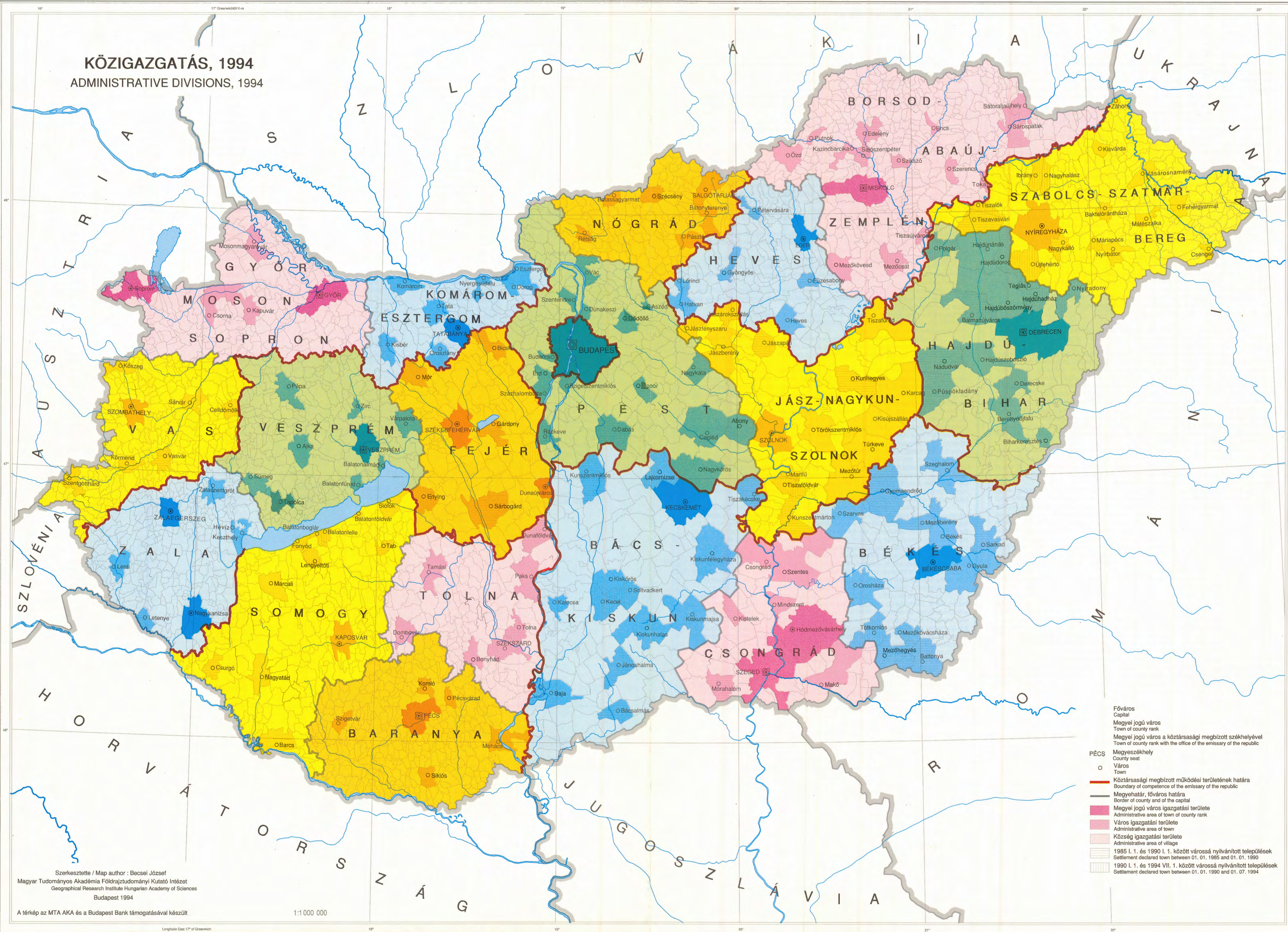
Helyi környezeti-társadalmi konfliktusok és néhány ismert elszennyezett terület /
Local environmental-social conflicts and selected contaminated areas

Környezeti károkat okozott szovjet katonai objektumok /
Former Soviet military sites with environmental damage

Készült a Magyar Tudományos Akadémia Akadémiai Kutatási Alap és a Budapest Bank Rt. támogatásával
Sponsored by the Hungarian Academy of Sciences Research Fund and Budapest Bank Co.

KÖZIGAZGATÁS, 1994
ADMINISTRATIVE DIVISIONS, 1994

- Főváros
Capital
Megyei jogú város
Town of county rank
Megyei jogú város a köztársasági megbízott székhelyével
Town of county rank with the office of the emissary of the republic
Megyeszékhely
County seat
Város
Town
Köztársasági megbízott működési területének határa
Boundary of competence of the emissary of the republic
Megyehatár, főváros határa
Border of county and of the capital
Megyei jogú város igazgatási területe
Administrative area of town of county rank
Város igazgatási területe
Administrative area of town
Község igazgatási területe
Administrative area of village
1985 I. 1. és 1990 I. 1. között várossá nyilvánított települések
Settlement declared town between 01. 01. 1985 and 01. 01. 1990
1990 I. 1. és 1994 VII. 1. között várossá nyilvánított települések
Settlement declared town between 01. 01. 1990 and 01. 07. 1994

Szerkesztette / Map author : Becsei József
Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézet
Geographical Research Institute Hungarian Academy of Sciences
Budapest 1994

A térkép az MTA AKA és a Budapest Bank támogatásával készült.
1:1 000 000

THE NEW STRUCTURE OF STATE ADMINISTRATION

Table 2. Towns in Hungary (01. 07. 1994)

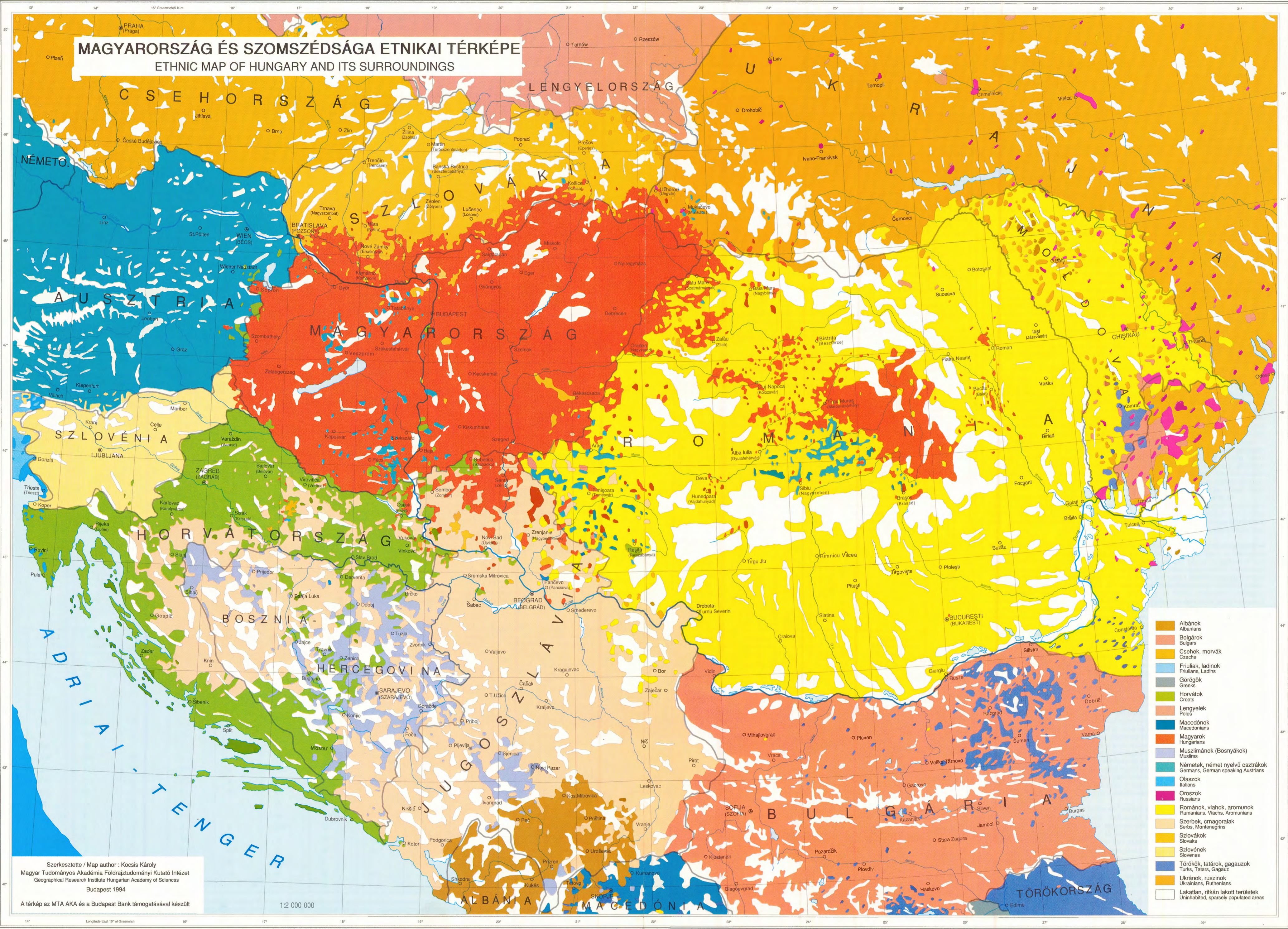
I. Városok 1920-ban Towns in 1920		II. A többi város Other towns					
Lakónépesség (1990 I. 1.) Resident population (01. 01. 1990)		Lakónépesség (1990. 1. 1.) Resident population (01. 01. 1990)	A várossá nyilvánítás éve Year of incorporation	Lakónépesség (1990. 1. 1.) Resident population (01. 01. 1990)	A várossá nyilvánítás éve Year of incorporation		
Budapest *	2 016 774	Abony	14 858	1993	Martfű	7 404	1989
Baja	38 686	Alka	33 832	1959	Mátészalka	19069	1969
Békéscsaba **	67 609	Aszód	5 833	1991	Mezőberény	11 592	1989
Cegléd	37 167	Bácsalmás	7 856	1986	Mezőcsát	6 694	1991
Debrecen **	212 235	Baktalórántháza	3 857	1994	Mezőhegyes	7 100	1989
Eger **	61 892	Balassagyarmat	18 792	1923	Mezőkovácsháza	7 016	1986
Esztergom	29 841	Balatonalmádi	8 339	1989	Mezőkövesd	18 124	1973
Gyöngyös	36 451	Balatonboglár	5 517	1991	Mindszent	7 668	1994
Győr **	129 338	Balatonföldvár	2 192	1993	Mohács	20 326	1924
Gyula	34 331	Balatonfüred	13 520	1971	Monor	18 483	1989
Hajdúböszörmény	30 823	Balatonlelle	5 517	1991	Mór	14 838	1984
Hajdúnánás	18 722	Balmazújváros	17 901	1989	Móralalom	5 532	1989
Hajdúszoboszló	23 891	Barcs	12 326	1978	Mosonmagyaróvár	30 079	1921
Hódmezővásárhely **	51 180	Bátonyterenye	15 343	1979	Nádudvar	8 715	1989
Jászberény	29 461	Battonya	7 385	1989	Nagyatád	14 034	1971
Kaposvár **	71 788	Békes	22 098	1973	Nagyhalász	5 922	1994
Karcag	23 828	Berettyóújfalu	16 780	1978	Nagykálló	9 991	1989
Kecskemét **	102 516	Bicske	12 305	1986	Nagykáta	11 915	1989
Kiskunfélegyháza	34 220	Biharkeresztes	4 470	1989	Nyergesújfalu	7 815	1989
Kiskunhalas	29 872	Bonyhád	15 279	1977	Nyíradony	6 988	1992
Kisújszállás	13 159	Budaórs	19 820	1986	Nyírbátor	13 849	1973
Komárom	19 532	Celldömök	12 061	1978	Orosháza	34 526	1946
Kőszeg	11 945	Csenger	5 231	1989	Oroszlány	21 053	1954
Makó	27 529	Csongrád	20 021	1922	Ózd	43 592	1949
Mezőtúr	20 750	Csoma	12 470	1971	Paks	20 274	1978
Miskolc **	196 442	Csurgó	6 246	1989	Pásztó	12 217	1984
Nagykanizsa **	54 052	Dabas	14 800	1989	Pécsvárad	4 076	1993
Nagykőrös	26 956	Derecske	9 200	1991	Pétervására	2 611	1989
Nyíregyháza **	114 152	Dombóvár	21 183	1970	Polgár	8 537	1993
Pápa	33 846	Dorog	12 818	1984	Putnok	7 318	1989
Pécs **	170 039	Dunaöldvár	8 551	1989	Püspökladány	16 371	1984
Sátoraljaújhely	19 105	Dunakeszi	26 111	1977	Ráckeve	8 091	1989
Sopron **	55 083	Dunaújváros **	59 028	1951	Rétság	4 277	1989
Szeged **	175 301	Edelény	12 140	1986	Sajószentpéter	13 370	1989
Székesfehérvár **	108 958	Encs	6 536	1984	Salgótarján	47 822	1922
Szekszárd	36 857	Enying	7 135	1992	Sárbogárd	13 115	1986
Szentendre	19 372	Érd	43 327	1978	Sarkad	10 958	1989
Szentes	32 891	Fehérgyarmat	8 953	1978	Sárospatak	15 062	1968
Szolnok **	78 328	Fonyód	7 307	1989	Sárvár	15 836	1968
Szombathely **	85 617	Füzesabony	7 907	1989	Siklós	10 607	1977
Türkeve	10 597	Gárdony	8 273	1989	Siófok	22 627	1968
Vác	34 015	Gödöllő	28 195	1966	Soltvadkert	7 612	1993
Veszprém **	63 867	Gyomaendrőd	16 459	1989	Sümeg	6 843	1984
Zalaegerszeg **	62 212	Hajdúdorog	9 494	1989	Szarvas	18 934	1966
		Hajdúhadház	13 222	1989	Szazhalombatta	16 573	1970
		Hatvan	24 312	1945	Szécsény	6 630	1986
		Heves	11 419	1984	Szeghalom	10 462	1984
		Hévíz	4 262	1993	Szentgotthárd	8 664	1984
		Ibrány	6 393	1994	Szerencs	10 247	1984
* főváros / capital		Jánoshalma	10 244	1989	Szigetszentmiklós	19 351	1986
** megyei város / town with county rights		Jászapáti	9 822	1989	Szigetvár	12 226	1966
		Jászárokszállás	8 694	1991	Szikszó	6 106	1989
		Jászfényszaru	5 839	1993	Tab	5 144	1989
		Kalocsa	18 350	1921	Tamási	9 843	1984
		Kapuvár	11 167	1969	Tapolca	18 264	1966
		Kazincbarcika	36 855	1954	Tata	25 049	1954
		Kecel	9 080	1993	Tatabánya **	74 277	1947
		Keszthely	22 234	1954	Téglás	5 800	1989
		Kisbér	7 576	1986	Tiszaföldvár	11 840	1993
		Kiskőrös	14 911	1973	Tiszafüred	14 343	1984
		Kiskunmajsa	12 030	1989	Tizakécske	11 649	1986
		Kistelek	7 786	1989	Tiszalök	5 964	1992
		Kisvárd	18 290	1951	Tiszaújváros	18 685	1966
		Komló	29 973	1951	Tiszavasvári	14 232	1986
		Körmend	12 157	1978	Tokaj	5 358	1986
		Kunhegyes	8 914	1989	Tolna	12 082	1989
		Kunszentmárton	11 798	1986	Tótkomlós	7 128	1994
		Kunszentmiklós	8 625	1989	Törökszentmiklós	23 920	1952
		Lajosmizse	11 000	1993	Újfehértó	13 056	1992
		Lengyeltóti	3 347	1993	Várpalota	26 928	1951
		Lenti	8 779	1978	Vásárosnamény	9 098	1978
		Letenye	4 667	1989	Vasvár	5 643	1986
		Lőrinci	6 125	1992	Záhony	4 958	1989
		Marcali	12 808	1977	Zalaszentgrót	8 258	1984
		Máriapócs	2 224	1994	Zirc	10 841	1984

Table 1. Distribution of settlements by size categories in the counties of Hungary (in 1949 and 1990)

Megye County	Népességnagyság csoportok (lakónépesség szerint) Settlement size categories (by resident population)																							
	1-200		201-500		501-1000		1001-2000		2001-3000		3001-5000		5001-10000		10001-20000		20001-50000		over 50000 felett		Összesen Total		A városok száma Number of towns	
	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990	1949	1990
Baranya	15	60	124	140	130	51	38	26	15	7	5	7	4	1	1	2	-	2	1	1	333	297	2	5
Bács-Kiskun	-	-	4	4	4	16	35	14	35	18	3	13	10	6	3	116	5	1	11	93	116	5	5	
Békés	-	1	-	1	3	12	8	19	15	11	11	8	13	7	5	3	-	1	1	67	74	3	12	
Borsod-Abaúj-Zemplén	7	41	80	89	131	82	93	76	29	22	25	18	9	8	7	2	1	1	378	347	3	14		
Csongrád	-	-	-	1	8	13	8	10	9	14	7	11	10	5	1	-	3	3	2	2	48	59	5	7
Fejér	-	1	8	6	11	16	31	22	22	23	16	8	5	-	3	1	-	2	104	104	1	6		
Győr-Moson-Sopron	2	14	26	28	58	51	73	44	20	17	9	7	2	1	2	2	1	1	1	2	194	167	3	5
Hajdú-Bihar	-	-	1	4	4	12	14	22	22	11	16	10	12	12	5	1	2	1	1	80	79	4	11	
Heves	-	1	7	9	18	26	39	39	29	21	20	16	3	2	2	1	2	2	-	1	120	118	3	6
Jász-Nagykun-Szolnok	-	-	-	2	1	11	11	18	13	10	12	11	16	12	8	5	6	4	-	1	67	74	6	12
Komárom-Esztergom	-	-	3	6	16	14	34	21	6	12	9	6	5	6	1	2	2	3	-	1	76	71	3	8
Nógrád	-	5	17	16	42	46	53	34	19	12	4	3	2	1	1	3	1	1	-	-	139	121	2	6
Pest	-	1	4	5	20	19	51	43	29	30	38	31	25	27	8	20	3	6	-	-	178	182	4	14
Somogy	1	21	44	74	87	75	89	42	74	24	14	8	5	1	3	4	1	-	-	-	259	1	9	9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2	9	18	53	59	33	70	65	38	36	19	10	10	3	4	-	-	1	1	232	237	1	10	
Tolna	1	-	31	26	34	26	14	23	3	5	23	3	5	4	2	5	-	3	-	-	108	108	1	7
Vas	6	32	67	91	112	55	50	20	6	5	6	2	3	-	4	-	-	-	-	1	251	213	2	7
Veszprém	9	28	64	65	80	67	86	40	12	6	10	3	4	3	2	4	1	3	-	1	267	220	2	9
Zala	14	61	74	83	97	63	66	35	9	4	3	4	-	2	1	-	1	1	-	2	265	255	2	6
	56	276	542	676	901	712	859	652	354	289	291	197	152	128	63	79	33	40	8	20	3259	3069	53	165

MAGYARORSZÁG ÉS SZOMSZÉDSÁGA ETNIKAI TÉRKÉPE

ETHNIC MAP OF HUNGARY AND ITS SURROUNDINGS

Szerkesztette / Map author : Kocsis Károly
Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézet
Geographical Research Institute Hungarian Academy of Sciences
Budapest 1994

A térkép az MTA AKA és a Budapest Bank támogatásával készült

1:2 000 000

MAGYARORSZÁG ÉS SZOMSZÉDSÁGA ETNIKAI TÉRKÉPE

Kocsis Károly

Az 1:2 000 000 méretarányú térkép Magyarországon és tágabb környezetében, tucatnyi országban élő népesség hálattalanul tarka etnikai összetételét mutatja be, főként népszámlálási eredményekre, tematikus térképekre és egyéb információkra támaszkodó ún. "felületi-részarányos" ábrázolási módszer segítségével.

Ábrázolási módszer: az eredetileg 1:300 000 és 1:1 000 000 közötti méretarányú munkaférfépek alkalmazott ábrázolási módszer alapján egy adott település közigazgatási területének lakott részét olyan mértékben osztottuk fel az egyes etnikumok között, amilyen arányban képviselik a település összalkosságán belül. Az ábrázolási módszernek különösen a nagy területű, de csekély népességű, hegy-, sztyep-, mocsárvidéki települések esetében tapasztalható torzításai miatt a térképen ún. "lakatlan-csekély népességű" területek hiánytalánosra kerültek. Ezek határát a rendelkezésünkre álló topográfiai térképekkel feltüntetett legtovábbi, állandó külterületi lakott helyek (pl. tanya) vonala jelölte ki. A fenti torzulások kiküszöbölésére, a népesség nagyságával arányos kartográfiai jeleket (pont, kör, négyzet) felhasználó módszerek alkalmazásáról — a méretarányból eredő kézenfekvő okok mellett — azért kellett lemondanunk, mert az ábrázolt terület teljes egészére vonatkozólag még nem rendelkezünk települési bontású, népszámlálási etnikai adatokkal.

Terminológia, adatbázis: A térképen az adott népesség etnikai megoszlása van feltüntetve. Természetesen lehetőség lett volna még a népesség nyelvi (anyanyelv, anyatermési nyelv), Mutttersprache, lingua maternelle stb.) szerinti megoszlásának ábrázolására is, de ez esetben a szerb-horvát nyelvtérrel hatalmas, egyéges színnel kapott volna, semmiféle információt nem adva a szerbek, horvátok, muszlimánok pontos térbeli eloszlásáról, amelynek a horvátországi, bosznia-hercegovinai háború kirobbanása óta különösen nagy jelentősége van. Ráadásul a közelmúltban már jelent meg hozzávetőleg erről a területről egy nyelvi térkép (Brau, J. 1989).

A térkép technikai, statisztikai okok és a jobb áttekinthetőség miatt csak 19 etnikum településterületét mutatja be. Így a fenti szempontokat női, nyelvi, kulturális, vallási hasonlóságok miatt a németeket — német nyelvű osztrákokat; az ukránokat — ruszinokat; cseheket — morvákat — sziléziaiakat; szerbeket — csergajaiakat; horvátokat — bunyevácokat — sokákokat — krasszánokat; románokat — moldovaiakat — vlachokat — arumunokat — meglénó-románokat; törököket — gagauczokat — tatárokat közös kategóriába soroltuk. Sajnálatos módon ezen a kártyán a balkáni területen élő, (becslések szerint) több mint 3 milliónyi cigányt nem tüntettük fel a térképen, hiszen az egész terület minden egyes településére vonatkozólag nem rendelkezünk egységes jellegű (pl. népszámlálási) információval a cigányok lélekszámáról. Így a cigány etnikai kisebbség a szomszédos, velük azonos anyanyelvet beszélő, többségi nemzet (pl. románok, bolgárok, szerbek, magyarok, szlovákok) településterületét növeli a térképen.

A volt Jugoszlávia és a volt Csehszlovákia területén az 1981., ill. 1980. évi népszámlálások nemzetiségi (narodnost) adatait, Ausztria területén az 1981. évi népszámlálási környezeti nyelv (Umgangssprache) szerinti adatait, Magyarországon az 1980-as ún. tanácsibecsléseket vettük alapul. Ausztria kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy a második világháború óta a nemzetiségi-etnikai hovatartozásra (Nationalität, Volkstum) nem, csupán az ún. környezeti nyelvre (Umgangssprache) kérdeznék rá a népszámlálások idején. Magyarországon esetében az etnikai viszonyok ábrázolásánál – nagyvonalú módon – azért nem a hivatalos, önévallásának alapuló, 1980. évi népszámlálási adatokat vettük figyelembe, mert lehetőségeink volt az 1980-ban, Európában egyedülálló módon, a Központi Statisztikai Hivatal irányításával – származási és nyelvtudási – alapon végrehajtott, a “nemzetiségi kulturális igényű népesség” számát megbecsülő összefrás adatait felhasználni. Az így kapott ún. “tanácsibecslések” alapján a nemzetiségi származású és az adott nemzetiségi nyelvet is beszélő népesség száma a magát nemzetiségének valló lakosság kb. 8-szorosára volt tehető. Amennyiben más országok területeire hasonlóan a hivatalos népszámlálási adatokat vettük volna figyelembe, pl. a német és szlovák kisebbségeknél a térképen ábrázolt etnikai területe 15-öd illetve 9-ed részére zsugorodott volna össze (Kocsis K. 1989).

Az ukránai Kárpátalja esetében az 1979. évi szovjet népszámlálás nemzetiségi és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (Ungvár) etnikai adatai, a romániai Erdély esetében pedig a szerző korábbi publikációi (Kocsis K. 1990a, 1990b) szolgáltattak adatbázisul, míg a többi terület esetében különféle tematikus térképek, publikációk, valamint nem települési bontású népszámlálási eredmények komplex értékelésére hagytakoztunk.

A térképen ábrázolt terület jelenlegi etnikai arculata: A több mint 110 millió lakosú területet elsősorban az itt élő népességnek az elmúlt évszázadok során kialakult hallatlan etnikai, vallási tarkasága, a térség sajátos földrajzi helyzete és az ezekhez kapcsolódó politikai események, az instabilitás kettőse tűnhet világszerte ismertté, nevezhetnének úgy is, hogy fogalomláriá. Ennek a nyugati és keleti keresztény illetve az iszlám világot összekötő régiónak az etnikai, vallási, kulturális tarkaságából eredő egységisége még inkább hangsúlyozottá vált a második világháborút követően, amikor az északabbra eső területek (Csehsorszáig, Lengyelorszáig, Nyugat-Ukrajnáig) a nagymetérikű kényszerű migrációk és etnikai tisztogatások következtében elvesztették korábbi etnikai-vallási sokszínűségüket. Ez a sokrétű társadalmi tagoltság, az egymástól jelentősen eltérő kultúrák találkozása az elmúlt másfél évszázadban hol regionális, hol világmeretű konfliktusok kirobánzásához járult hozzá. Az elmúlt évszázadok során az itteni kis-népzetek (0,5 – 12 millió) nemzetek egymás közötti, általában felszabadítónak nevezett, területserzésről kőbőrre, konfliktusaitra többnyire a térség felett ellenőrzést gyakorló birodalom összeomlását követően került sor: pl. az Oszmán (Török) Birodalom összeomlása Európában (1878-1913), az Osztrák-Magyar Monarchia vége (1918), a Szovjetunió visszavonulása és felbomlása (1990/91). A délkelet-európai nemzetek nagyfokú keveredéséből, többnyire sem az etnikai, sem a kulturális-történelmi hagyományoknak, sem a gazdasági kapcsolatoknak nem megfelelő, történelmi szempontból új, merev államhatárokat létező eredő feszültségek eddig egyelőre társadalmi, ideológiai rendszernek sem sikerült tartósan enyhíteni. Erre a térséget 1948-1989/90 között volt a szovjet szocialista-kommunista rendszer "proletár internacionalista" ideológiájára sem volt képes, sőt a több mint négy évtizedig agyonhallgatott, letagadott etnikai-vallási feszültségek az elmúlt öt évben elemi erővel törtek a felszínre (koszovói szerb—albán, ill. erdélyi /pl. marosvásárhelyi/ magyar—román konfliktus, moldovai román—orosz, ukrán valamint a horvátországi szerb—horvát és bosznia-hercegovinai szerb—horvát—muszlimán háború stb.). Ugyanakkor volt történelmi serelemek, aktuálpolitikai események és a területi revízióztól a féltékeny miatt megnőtt a feszültség a szerbiai szerbek és magyarok, horvátok, muszlimánok, a macedóniai albánok és macedónok, a bulgáriai törökök és bolgárok, az ukránai oroszok és ukránok illetve a ruszinok és ukránok, a szlovákiai magyarok és szlovákok között is. Az imént felsorolt problémákhoz társult még — a rendszerváltást, a volt szocialista gazdaság átalakításával járó munkanélküliség növekedését, a rohamos, általános elszegényedést követően — minden délkelet-európai országban a feltűnő etnikai mássággal szembeni — korábban is megvolt — türelmetlenség, a cigányok és nem cigány környezetük közötti konfliktusveszély növekedése.

A térképen ábrázolt, közel 900 000 km²-es terület kb. 110 milliónyi népességéből a legnagyobb tömeget – az ukránokat, németeket, oroszokat, törököktől eltekintve – a románok (23 millió) és magyarok (13 millió) képviselik. Itteni szempontból a közepes méretű (8–10 millió) nemzetek a bolgárok, szerbek és csehek számitának, míg a többiek (szlovákok, horvátok, muszlimánok, szlovének, cigányok stb.) lélekszáma 0,5–5 millió között mozog. Az említett nemzetek túlnyomó többségének több mint 90 % – a eltekintve a bosznia-hercegovinai szerbekről, horvátokról és muszlimánokról – saját "nemzetállamában" él, míg a régió albanjainak 41 % -a (2,2 millió) és magyarjainak 22 % -a (2,8 millió) nemzet kisebbségnek számít. Napjainkban a nemzetiségi konfliktusok keresztülszűrve került nemzeti-etnikai kisebbségek nagyságrendi sorában – népszámlálási adatok szerint – a magyarokat és a törököket albanokat a cigányok (1,1 millió), törökök (930 000), szerbek (780 000), ukránok (730 000), románok (520 000), szlovákok (420 000), bolgárok (360 000), horvátok (280 000) és németek (250 000) követik.

Az ábrázolt terület országainak etnikai struktúráját, a népszámlálási adatok szerint

az államalkotó nemzet arányát tekintve leghomogénebbnek (90%) Magyarországon, Ausztrián és Csehországban számít, míg Szlovákiában, Bulgáriában, Szlovéniában, Romániában közepes (10-20%), Horvátországban, Jugoszláviában, Ukrajnában és Moldóvában viszonylag nagy (20-35%) a nemzeti-etnikai kisebbségek aránya. A jelenlegi háború által felidült, fokozatosan három nemzetállamra széthulló Bosznia-Hercegovinában az 1991-es népszámlálás időpontjánál három etnikum-vallás dominanciája érvényesült: mohamedán vallású muszlimánok/bosnyákok/(43,7%), görögkeleti vallású szerbek (31,3%), római-katolikus vallású horvátok (17,3%).

A térképen is feltáruló tarka etnikai összetételből, az etnikai viszonyoktól függetlenül megvont új, merev államhatárok léteből eredő feszültségeket az esetek többségében az elmúlt négy évtizedben alacsonyabb vallási ellentétet is erősítik, mint pl. a mohamedán vallású albánok, muszlimánok, törökök és a görögkeleti szerbek, bolgárok, a nyugati kereszténységhez tartozó (katolikus, protestáns) horvátok, magyarok és a görögkeleti szerbek, románok esetében.

Források/Sources:

Atlas Obyvatel'stva CSSR (Population Atlas of the CSSR), 1987. SAV, Praha
 Breu, J. 1989. Sprachenverteilung (Language Distribution), Atlas der Donauländer
 Österreichisches Ost-und Südosteuropa Institut, Wien, 231.p.

Bruk, S.I. — Apenchenko, V.S. (eds.) 1964. Atlas Narodov Mira (Atlas of the Nations of the World), Glavnoe Upravlenie Geodezii i Kartografii Gosudarstvennogo Geologicheskogo Komiteta SSSR — Institut Etnografii im.N.N.Miklukho-Maklaya Akademii Nauk SSSR, Moskva, 184 p.

1980. évi népszámlálás. A nemzetiségi települések adatai
(Census of 1980, Data of the ethnically mixed settlements), 1983, KSH,
Budapest, 400 p.

Hetven év. A romániai magyarság története 1919-1989
(Seventy years. History of the Hungarians in Rumania 1919-1989), 1990.
Magyarságkutató Intézet, Budapest, 157 p.

Kocsis K. 1989. Magyarország jelenlegi etnikai térszerkezetének sajátosságai
(Main spatial features of the present ethnic structure of Hungary),
Földrajzi Közlemények XXXVII (CXIII) 4. pp. 283-305.

Kocsis K. 1990a. Erdély anyanyelvi térképe (Language map of Transylvania), 1986, Héttorony Kiadó, Budapest

Kocsis K. 1990b. Sprachenverteilung in Siebenbürgen (Language Distribution in Transylvania), 1985.

Atlas Ost- und Südosteuropa 2.2-R3, Österreichisches Ost- und Südosteuropa
Institut, Wien

Kocsis K. — Kocsisné Hodosi E. 1991. Magyarok a határainkon túl — a Kárpát-medencében (Hungarians beyond the borders of Hungary in the Carpathian Basin). Tankönyvkiadó, Budapest, 179 p.

Minderheiten in Alpen-Adria Raum (Minorities in the Alps-Adriatic Region), 1990. Klagenfurt
Popis stanovništva, domaćinstva i stanova 1981. Stanovništvo prema narodnosti

(Census of the population, households and flats. Population according to the nationality). Savezni Zavod za Statistiku, Beograd

Sčítania ľudu, domov a bytov k.1.11.1980. Národnostné zloženie obyvateľ'stva (Census of the population, houses and flats, Ethnic situation of the population). 1982, Bratislava

Die Umgangssprache der Burgenländer (Every-day language of the population in Burgenland),
Ergebnisse der Volkszählung vom 12. Mai 1981. Burgenländische Statistiken,
4. 1985. Amt der Burgenländischen Landes-regierung, Eisenstadt, 58 p.

Vsesoyuzny Perepis' Naseleniya 1979, Zakarpatskaya Oblast'

Zakharova, G.N. 1979. Formirovaniye etnicheskogo sostava naseleniya yugo-zapada

Ukrainskoj SSR i severa Moldavskoj SSR (Formation of the ethnic structure of the population of southwest Ukraine and north Moldavia) - in: Buletinul Academiei de Stiinta a RSS Moldovenei - Izvestiya Akademii Nauk Moldavskoj SSR, Seriya Obshchest. Nauk, 1., Kishinev

ETHNIC MAP OF HUNGARY AND ITS SURROUNDINGS

The ethnic map of Hungary and its surroundings (at a scale of 1:2 000 000) shows the extremely diverse ethnic composition of the region and is based on census data, thematic maps and other sources of information.

Method of representation. This map is based on the initial mapping which is of a scale of between 1:300,000 and 1:1,000,000. Each administrative (settlement) area has been subdivided in proportion to the share of nationalities in its population. Because of distortions stemming from this method over extended mountain, steppe and swamp regions, uninhabited and sparsely populated areas were singled out. Borders of these enclaves were drawn along the limits of the most remote permanent settlements on the outskirts (e.g. of scattered farmsteads). Dots or diagrams referring to the actual population number, that could have eliminated the above distortions, were not used, partly because of the small scale of the map and partly due to the lack of uniform census data on the ethnic composition by settlements for the whole area.

Terminology, data base. The map shows ethnic distribution of population. Another option would be to represent population according to mother (native) tongue but in this case Serbo-Croatian language territory would appear as a vast homogeneous zone without any information on the distribution of Serbs, Croats and Muslims that has been essential since the outbreak of the war in Croatia and Bosnia-Herzegovina. A language map has recently been published with a similar coverage (Breu 1989).

For statistical and technical reasons and for the sake of providing a better overview, 19 ethnic groups were represented on the map. On the basis of lingual similarities, common cultural heritage or confession the following ethnic groups were merged into joint categories: Germans and German speaking Austrians; Ukrainians and Ruthenians; Czechs, Moravians and Silezians; Serbs and Montenegrins; Croats, Bunjevats, Shokats and Crashovans; Rumanians, Moldavians, Vlach, Arumunians and Megleno-Rumanians; Turks, Gagauz and Tatars. Regrettably, Gypsies numbering over an estimated 3 million people could not be shown because a reliable and uniform data set (e.g. census data) by settlement for the whole region is still unavailable. Consequently, the Gypsy ethnic minority "contributes" to the settlement area of the majority nation speaking the same language (e.g. Rumanians, Bulgarians, Serbs, Hungarians, Slovaks).

Within the territory of the former Yugoslavia and Czechoslovakia the nationality (narodnost) data was based on the of 1981 and 1980 censuses, respectively. For Austria everyday language (Umgangssprache) was used as a basis by the 1981 census, while for Hungary the so called council estimation figures of 1980 were involved. It should be noticed that in Austria national affiliation (Nationalität, Volkstum) has not been declared in censuses since World War II. Instead, everyday language (Umgangssprache) is registered. In the case of Hungary the ethnic pattern of population was not mapped by the 1980 census data based on self-declaration. Instead, data of a pilot survey concerning cultural requirements of the national minorities, based on the origin and language knowledge of the citizens, carried out in the same year by the local councils and co-ordinated by the Central Statistical Office, were used. These "council estimations" put the number of persons belonging to the national minorities by origin also speaking their language as many as eight times more than those declaring themselves national minorities. Had we taken into account, similar to other countries, official census data, the ethnic area e.g. of the Germans and Slovaks in Hungary would have shrunk 15-fold and 9-fold on the map, respectively (Kocsis 1989).

For Transcarpathia (Ukraine) along with the nationality data according to the 1979 Soviet census, information from the Transcarpathian Hungarian Cultural Association (Uzhgorod/Ungvár) was taken into account. The Transylvania data base of Kocsis (1990a, 1990b) was used while for the rest of the region, various thematic maps, publications and a complex evaluation of non-settlement census data served as the basic materials.

Present ethnic composition of the region. The territory shown on the map has a population of more than 110 million. An extremely diverse ethnic and religious pattern, a specific geographical setting, and the political events that have taken place during the past centuries have created an image of instability of the region. This area forms a unique link between western and eastern Christianity and the Islamic world. This ethnic-religious-cultural diversity became even more pronounced after World War II, when the neighbouring northern areas (Czech Lands, Poland, the West Ukraine) lost their previous heterogeneous national and religious character. This change was due to the extermination of Jews and the forced migrations such as the expulsion of Germans; a Polish-Ukrainian population transfer, ethnic cleansing etc.

A Magyarország környezetében lévő országok és régiók népességének etnikai összetétele 1990 körül (1000 fő)
Ethnic structure of the countries and regions in Hungary's neighbourhood around 1990 (thousand persons)

Ország (régió) Country (region)	Lakosság Total population	Magyar Hungarian	Román Rumanian	Német German	Szlovák Slovak	Cseh, morva Czech, Moravian	Ukrán, ruszin Ukrainian, Ruthenian	Orosz Russian	Bolgár Bulgarian	Szerb Serbian	Horvát Croat	Muszlímán Muslim	Szlovén Slovene	Albán Albanian	Török Turk	Cigány Gypsy	Egyéb Others
Magyarország / Hungary	10 375	10 142	11	31	10	..	..	..	..	3	14	..	2	..	..	143	20
Csehország / Czech Republic	10 299	20	..	48	308	9 773	7	..	..	..	..	..	..	..	..	33	109
Szlovákia / Slovakia	5 274	567	..	5	4 519	59	30	2	..	..	..	..	..	..	..	76	16
Ukrajna / Ukraine	51 452	163	459	38	8	9	37 419	11 356	234	1	..	..	..	3	..	48	1 687
(Kárpátalja / Transcarpathia)	1 246	156	29	3	7	..	977	49	..	..	..	..	..	..	..	12	13
Románia / Rumania	22 760	1 620	20 353	119	21	6	67	39	10	29	4	..	..	..	30	410	52
(Erdély / Transylvania)	7 710	1 599	5 671	109	20	5	51	1	8	27	4	..	..	..	..	193	30
Moldova / Moldavia	4 335	..	2 797	7	..	1	600	562	88	..	..	..	..	..	..	12	268
Bulgária / Bulgaria	8 980	..	..	..	..	..	..	20	7 670	..	..	..	..	..	760	230	300
Jugoszlávia / Yugoslavia	10 407	345	60	..	67	2	21	3	27	6 486	140	327	9	1 728	12	139	1037
(Ő-Szerbia / Serbia Proper)	5 824	4	22	..	3	..	1	2	25	5 882	27	174	6	76	1	70	331
(Vajdaság / Voivodina)	2 013	341	39	3	64	2	20	1	2	1 151	98	6	3	3	..	25	255
(Koszovó / Kosovo)	1955	..	..	..	..	..	..	..	..	195	8	57	..	1 508	11	43	33
(Crna Gora / Montenegro)	615	..	..	..	..	..	..	..	..	57	6	90	..	41	..	1	420
Bosznia-Hercegovina / Bosnia-Herzegovina	4 355	1	..	..	..	1	4	..	..	1 364	752	1 905	3	5	..	8	312
Horvátország / Croatia	4 784	22	1	3	6	13	6	1	..	582	3 736	43	22	12	..	7	331
Szlovénia / Slovenia	1 963	8	..	1	..	..	..	..	..	47	54	27	1 718	4	..	2	101
(Muravidék / Transmura Region)	90	8	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	78	..	..	1	1
Ausztria / Austria	7 796	33	..	7 198	..	19	..	..	..	119	60	39	30	..	120	..	178
(Őrvidék / Burgenland)	271	7	..	239	..	..	..	..	..	1	19	..	..	..	1	..	4

Forrás: 1990. évi szovjet, 1990. évi magyar, 1991. évi csehszlovák, jugoszláv, 1992. évi román népszámlálási nemzetiségi, az 1991. évi osztrák népszámlálási környezeti nyelv (Umgangssprache) szerinti adatok, illetve Bulgária esetében a *Britannica Book of the Year 1991* becslése

Szöveg: Ethnic data of the Soviet Federal Census (1989), of the Hungarian (1990), Czech-Slovakian (1991), Yugoslavian (1991), Rumanian (1992) censuses, "every-day language/Umgangssprache" data of the Austrian (1991) census. In the case of Bulgaria: *Britannica Book of the Year 1991* (estimation).